

Afb. 1

MAXIME LALANNE,
*Het Rijksmuseum in
aanbouw en de
Wereldtentoonstelling
van 1883.* Potlood,
285 x 375 mm. Stichting Atlas Van Stolk,
Rotterdam.

Afb. 2

Rik Roland Holst op
twaalfjarige leeftijd.
Uit: Henriette Roland
Holst-van der Schalk,
*De kinderjaren en
jeugd van R.N. Roland
Holst,* Zeist 1940,
tegenover p. 48.

Herinneringen van Rik Roland Holst aan de bouw van het museum

• J.F. HEIJ BROEK •

‘**H**oe goed herinner ik mij nog – mijn ouders woonden in die jaren vlak naast het Rijksmuseum – die twee zoo verschillende werelden, het grootsche bouwwerk van Cuypers en den luidruchtigen rommel die er aan de achterzijde bij aansloot, de tentoonstelling van 1883’ (afb. 1).¹

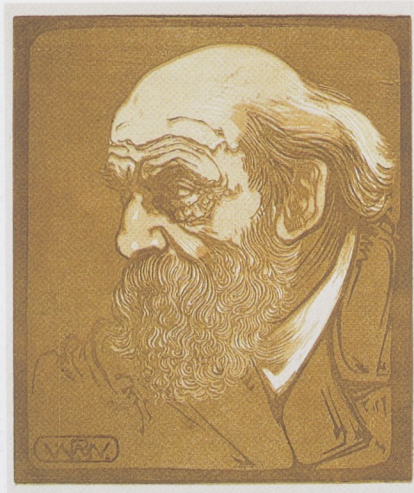
Dit schreef de kunstenaar R.N. (Rik) Roland Holst (1868-1938)² ter gelegenheid van de herdenking van de honderdste geboortedag van P.J.H. Cuypers (1827-1921), de architect van het Rijksmuseum (afb. 2-3). De ouders van Roland Holst woonden sinds 1879 in een statig pand op de hoek van de P.C. Hooftstraat, de Paulus Potterkade die in 1892 zou worden gedempt, en de Stadhouderskade, waar tussen 1877 en 1885 het nieuwe Rijksmuseumgebouw verrees (afb. 4). Wat voor een indruk dit kolossale gebouw op de jonge, pas veertienjarige Roland Holst in 1883 maakte, beschreef hij later in de vol-

gende passages: ‘Aan het Rijksmuseum, met zijn voor kinderoogen onverklaarbare en beangstigende afmetingen, met zijn geheimzinnig donkere gewelven en zijn naar het scheen volkomen onbereikbaar hooge dakvensters, waarachter het kind zich de griezelige verlatenheid der zolderruimten voorstelde; aan dit bouwwerk was telkens iets nieuws te zien, daarvoor won het de kinderlijke belangstelling eerst en het vertrouwen daarna. Nu eens was het nieuw beeldhouwwerk dat vrij kwam, of nieuwe tegeltableaux die ingemetseld werden, of krullend ijzerwerk dat geplaatst en nieuwe beplantingen die verzorgd werden, dan weer waren het windwijzers die plotseling op de torens te fonkelen stonden. Met den dag werd het bouwwerk kleuriger.

Ik herinner mij niet door welk gelukkig toeval ik een der opzichters leerde kennen. Hij nam mij mede naar

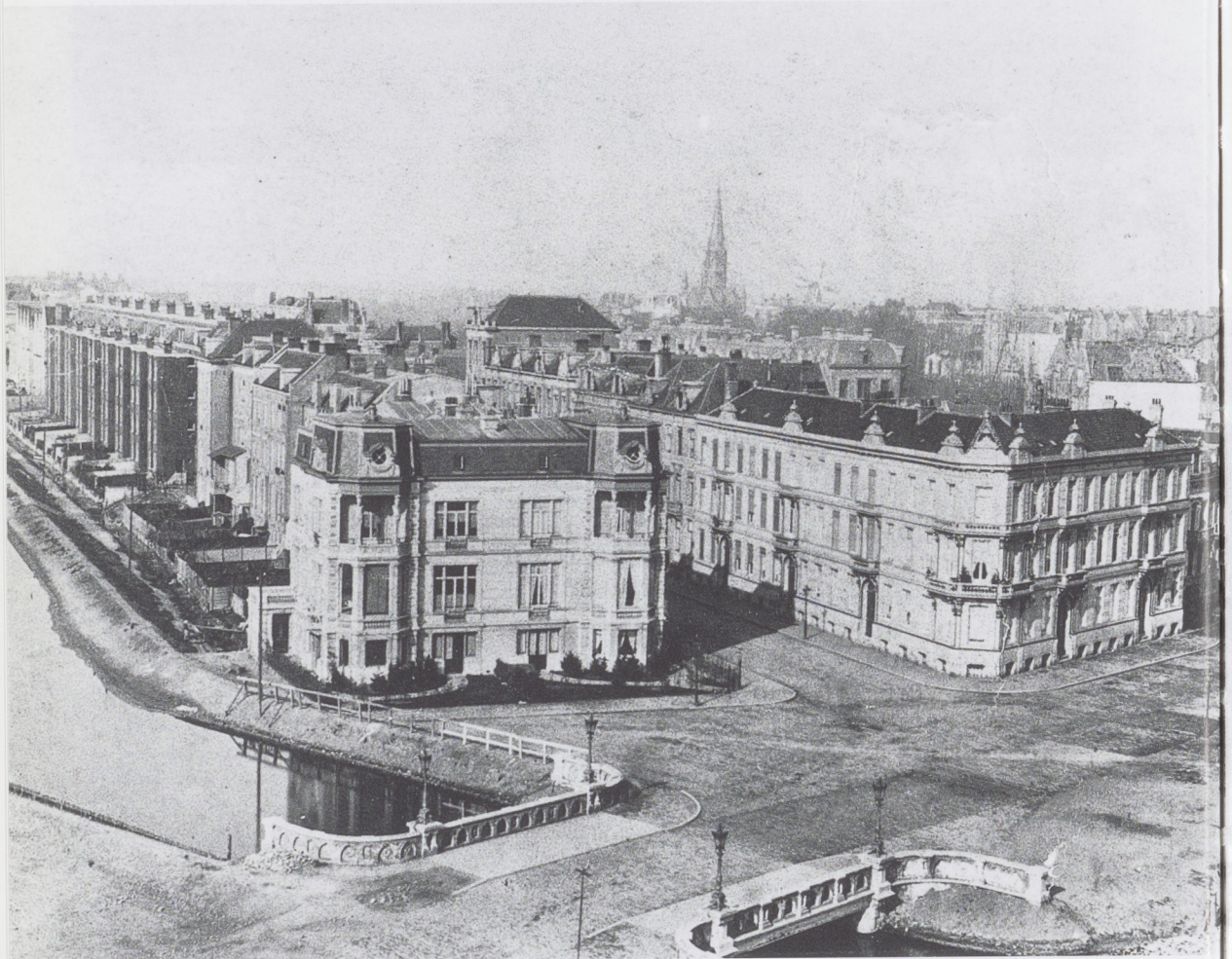
Afb. 3

B.W. WIERINK,
Beeltenis van P.J.H.
Cuypers, 1918. Hout-
snede, 142 x 120 mm.
Rijksprentenkabinet,
Rijksmuseum,
Amsterdam, inv.nr.
RP-P-1918-1277/1278.

Afb. 4

Het ouderlijk huis
van Rik Roland Holst
op de hoek van de
P.C. Hooftstraat, de
Stadhouderskade en
de Paulus Potterkade,
ca. 1885. Gemeente-
archief, Amsterdam.

binnen. Hoe zou ik ooit dien tocht vergeten die tot de dakgoten werd voortgezet? Ik zou niet durven beweren dat ik tijdens dien tocht het grootsch probleem dat in het omsluiten van ruimten tot uitdrukking komt, al bevroedde of doorzag, maar voorzeker herinner ik mij, dat ik [van] dien dag af, zonder andere reden dan uit eerbied alleen, mijn petje ging afnemen voor Dr. Cuypers, dien ik 's morgens altijd juist op hetzelfde punt van de Stadhouderskade tegenkwam³ – daár waar vroeger de in den avond vooral zoo prachtig doorgloeide smederij van Rincker stond⁴ – ik draafde dan naar school, en de al grijzende bouwmeester, snel, veerkrachtig en rank, ging naar zijn groot werk'.⁵

Met de 'luidruchtigen rommel' aan de achterzijde van het Rijksmuseum doelt Roland Holst op de Internationale Koloniale Tentoonstelling (afb. 5) die in 1883 in korte tijd was opgebouwd in het gebied tussen de P.C. Hoofstraat, de Van Baerlestraat, de latere Nicolaas Maesstraat en de Ruysdaelkade. Wie vanaf de Stadhouderskade onder het Rijksmuseum door in de richting van het latere Museumplein liep, stond ineens oog in oog met de merkwaardige met beschilderd zeildoek bespannen voorgevel van het grote tentoonstellingsgebouw dat was ontworpen door de Franse architect Paul Fonquiau. In de *Officieele Courant der Tentoonstelling* was te lezen: 'Als uit een tooverslag zijn we uit Nederland verplaatst in het hartje van Azië [...]. Is 't een tempel, is 't een monument, is 't een triomfboog? Om 't even, 't is fantastisch schoon'. Volgens Roland Holst waren veel Amsterdamers in die tijd apetrots op hun internationale tentoonstelling. 'Zij waanden Amsterdam een tweede Parijs en waren provinciaal genoeg om dat deftiger te vinden. Wat er aan internationale slechte smaak opgeld deed, werd naar Holland overgebracht en met ophef bewonderd. De Parkschouwborg, zaliger nagedachtenis, even

haastig in elkaar getimmerd als snel tot ruïne vervallen, werd het sprookje uit den duizend en één nacht genoemd, opgetogen vertelde men elkaar dat de ververs van binnen het gebouw nog verguldden toen de koning "mettait déjà le pied", op de trappen van deze namaak moskee, om haar in te wijden. Een roes van vreugde hing over Amsterdam, een nieuwe gouden eeuw leek op komst, er waren maar weinigen die zagen dat het groot verleden en dit heden, even weinig op elkaar geleken als de Amsterdamsche schutterij onder meneer Boelaart op Frederik Hendrik's vliegende vendels van weleer.⁶ Waarmede heeft dit opgeblazen vertoon ons nationale leven verrijkt?

Afb. 5
Affiche van de
Wereldtentoon-
stelling van 1883 in
Amsterdam. Museum
Mr. Simon van Gijn,
Dordrecht.

Bij mij persoonlijk leeft alleen nog nà, de herinnering aan een bonte opéénstapeling van waren in broeierige zalen, die lusteloos werden binnen gegaan en versuft werden verlaten; aan een véél te veel van schetterige muziek die overwoei, en het ziek liggen noodeloos verdrietig maakte, en aan de pret, waarmede wij als jongens een paar jaar later de verregende overblijfselen van inelkaar gezakte gipsen olifanten, holle Mercuriusbeelden, en viermaal levensgrootte andere handelsgoden van pleister, met onze oude cricketbats bewerkten.⁷

De niet gedateerde tekening van de Franse graveur Maxime Lalanne (1827-1886) is gemaakt in 1883 en geeft de situatie weer zoals Roland Holst die schetste (afb. 1). Het is een gezicht vanaf de Ruysdaelkade. De tekenaar plaatst het nog niet voltooide Rijksmuseum en de indrukwekkende façade van het ingangspaviljoen van de Internationale Koloniale Tentoonstelling centraal. Op de voorgrond bevindt zich het Franse paviljoen en rechts daarachter staat het standbeeld van Jan Pietersz. Coen dat voor het gebouw van de Nederlandse Koloniën was opgesteld. Lalanne heeft ons land in 1877 en 1881 bezocht. Op zijn eerste reis vergezelde hij de Franse schrijver Henry Havard, wiens boek *La Hollande à vol d'oiseau* (1881) hij illustreerde. In 1883 is hij kennelijk nog eens terug geweest in Nederland zoals blijkt uit deze nagenoeg onbekende tekening van het Rijksmuseum die enkele jaren geleden door de Atlas Van Stolk werd aangekocht.⁸

NOTEN

- 1 R.N. Roland Holst, *Over kunst en kunstenaars. Beschouwingen en herdenkingen. Nieuwe bundel*, Amsterdam 1928, pp. 226-227.
- 2 E.P. Tibbe, *R.N. Roland Holst – Arbeid en schoonheid vereend. Opvattingen over Gemeenschapskunst*, [Amsterdam 1994], pp. 15-16.
- 3 P.J.H. Cuypers woonde in de dubbele door hem zelf gebouwde villa Vondelstraat 77-79. Zie G. Hoogewoud, J. Kuyt en A. Oxenaar, *P.J.H. Cuypers en Amsterdam. Gebouwen en ontwerpen 1860-1898*, 's-Gravenhage 1985, pp. 112-113.
- 4 De ijzergieterij van F.E. Rincker was gevestigd aan de Stadhouderskade, slechts enkele panden verwijderd van het ouderlijk huis van Rik Roland Holst. Het bedrijf van Rincker werd in januari 1902 gesloopt.
- 5 Roland Holst, *op.cit.* (noot 1), pp. 227-228.
- 6 Zie over J.W. Boelaard, commandant van de Amsterdamse Schutterij: Koen Kleijn, "Equipe-mentstukken van vervallen model". De Historische Verzameling der Schutterij te Amsterdam', in: J.F. Heijbroek (red.) *Voor Nederland bewaard. De verzamelingen van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap in het Rijksmuseum*, Leiden (Leids Kunsthistorisch Jaarboek 10) 1995, pp. 391-410.
- 7 Roland Holst, *op.cit.* (noot 1), pp. 228-229. Zie voor het beoefenen van het cricketspel op de nog grotendeels onbebouwde terreinen rond het Rijksmuseum in aanbouw: Henriette Roland Holst-van der Schalk, *De kinderjaren en jeugd van R.N. Roland Holst*, Zeist 1940, p. 42.
- 8 Het blad is tot nu toe alleen gepubliceerd in J.F. Heijbroek (red.), *Geschiedenis in beeld*, Zwolle 2000, p. 244.

